
V. ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 338.46:37

ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ МІЖВУЗІВСЬКОЇ СПІВПРАЦІ Й ІННОВАЦІЙНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕВОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ*

Б. М. АНДРУШКІВ, доктор економічних наук
(Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя);
Л. М. КОВАЛЬ, кандидат економічних наук
(Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут)
Н. Б. КИРИЧ, доктор економічних наук;
О. Б. ПОГАЙДАК, кандидат економічних наук;
Л. М. МЕЛЬНИК, кандидат економічних наук
(Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя)

***Анотація.** У статті на загальному фоні розвитку науки та освіти України проаналізовано міжгалузеві та міжвузівські взаємозв'язки та взаємовідносини розвитку освіти, науки, виробництва у контексті національної економіки (держави). Визначено та сформульовано ідею запровадження в Україні загальної вищої освіти як передумови формування інноваційних підходів до розвитку професійної та вищої освіти в державі. На цьому ґрунті визначено тенденції цього процесу. Запропоновано способи розв'язання проблем розвитку галузевої освіти та науки в Україні.*

***Ключові слова:** міжвузівська наука, підприємницька діяльність, інноваційні підходи, науково-технічний прогрес, програма, освіта, наука, виробництво, економіка, держава.*

В час активних суспільних трансформацій хотілося б чути зважену думку авторитетних учених про ефективність реформ у освітньо-науковій сфері, місце і роль у ній галузевих вищих навчальних закладів, які, незважаючи на перепідпорядкування в один час МОНУ, успішно функціонують і розвиваються в регіонах України.

Чи повністю вони є провідниками і рупором усього нового? Якими засобами вони здійснюють підготовку новітніх бакалаврів,

спеціалістів, магістрів? Чи існує конкуренція між ними? Як вона співвідноситься з обміном прогресивним досвідом? Як і в яких умовах працює професорсько-викладацький склад такого закладу? В усі часи, в усіх державах, особливо в тих, що визволились з-під імперської опіки, наука була і залишається візиром, помічником і радником влади у пошуку ефективних напрямів розвитку національного господарства. Такі заклади, кожен у своїй сфері, справді, повинні бути не лише реалізатором, а

*Продовження див.: Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2014. – № 6 (68).

і проектозаконодавцем, імпульсатором нових ідей, їх провідником від теоретичних розробок до практичного впровадження. Науковець на виробництві повинен бути бажаним гостем, а не прохачем довідки про впровадження результатів дослідження, як це інколи трапляється в науковій практиці. Його повинні поважати як носія правдивих знань про процеси, явища і події в житті. Власне, ці та інші обставини зумовлюють актуальність і своєчасність досліджуваної нами проблеми.

Основні питання теорії і практики застосування інноваційних підходів у визначені ролі науки в суспільних процесах висвітлено у працях зарубіжних науковців, зокрема Д. Бауерсокса, Д. Вордлоу, Г. Зоммерера, М. Крістофера, О. Моргенштерна, Р. Патори, Д. Уотерса, П. Друкера, М. Калецькі, Г. Менша, Б. Санто, Р. Солоу, Б. Твісса, Р. Фатхудинова, Р. Харрода, В. Хартмана, Й. Шумпетера та ін.

Проблеми формування і використання інноваційних систем в управлінні науково-освітньою сферою в умовах трансформаційної економічної системи досліджували такі російські дослідники, як М. Залманова, С. Карнаухов, Л. Міротін, В. Сергєєв, А. Смехов, І. Тишбаєв. За останній період у цій сфері з'явилися також праці вітчизняних науковців, у яких досліджуються сучасні проблеми в ланцюзі «наука – освіта – виробництво», зокрема О. Амоші, Ю. Бажала, С. Ілляшенка, О. Лапко, Л. Нейкової, Д. Черваньова, М. Григорак, К. Ковтуна, В. Куценко, Є. Крикавського, Р. Ларіної, В. Ніколайчука, О. Новікова, М. Окландера, Б. Плоткіна, М. Постан, Н. Чухрай та ін. Необхідно зауважити, що дослідженню проблематики системності досліджень присвячено чимало наукових праць таких науковців і практиків, як В. Андрущенко, Є. Бистрицького, О. Веретенникова, В. Войтова, В. Гельман, Г. Касьянова, О. Кійко, О. Локшини, А. Ніценко, О. Овчарук, Т. Фіннікова, Н. Яркової. Тим часом роль галузевої ВУЗівської науки в згаданому контексті практично залишилася за полем зору згаданих науковців [5].

Загальновідомо, що радикальні економічні реформи є одним зі шляхів виходу нашої країни з численних криз. У цивілізованих державах їх провідником є наука, яка торує дорогу,

впливаючи на розвиток національної економіки, галузей господарського комплексу, регіонів. На це, зазвичай, звертає увагу держава, влаштовуючи обговорення проектів, приймаючи рекомендації і навіть ті рішення, які не завжди мають ефективність. У цьому процесі особливе місце займають галузеві ВНЗ, окремі з яких успішно розвиваються, відкривають нові спеціальності, реалізують науково-дослідну тематику.

Довідка. Хмельниччина – регіон, економіка якого базована на високоефективному багатопрофільному сільському господарстві, наукомістких, складальних виробництвах і торговельних і транспортно-логістичних послугах.

Ресурсні й територіальні аспекти Хмельницької області зумовлюють потребу висококваліфікованих кадрів у цій сфері.

Голова правління Укоопспілки В. В. Гончаренко у своєму виступі на з'їзді кооператорів підкреслював: «Безперечно, ми по праву можемо гордитися нашими навчальними закладами, їхніми висококваліфікованими науково-педагогічними і педагогічними працівниками. Високий рівень фахової підготовки студентів кооперативних вищих навчальних закладів відзначають і роботодавці, які визнають професійну компетентність та конкурентоспроможність наших випускників на ринку праці». На цей час цю освітню нішу заповнює Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут (ХКТЕІ).

За останні чотири роки викладачами інституту завершено роботу і захищено майже два десятки дисертаційних досліджень, надруковано близько 1,5 тис. публікацій у наукових виданнях.

Активний поступ у європейській освітній простір інституту відображається в укладенні та реалізації угод про наукову, освітню, культурну співпрацю між ХКТЕІ та вищими школами Польщі (міста Гданськ, Кельце, Вроцлав). Вагомим здобутком стало узгодження програм підготовки фахівців, досягнення домовленостей, за якими студенти ХКТЕІ зможуть екстерном здобувати ступінь бакалавра на базі ВНЗ Польщі, стажуватися на базах практики у Польщі та ін.

Довідка. Споживча кооперація відіграє важливу роль у вітчизняній економіці, сприяючи погли-

бленню інтеграційних процесів на міжнародному рівні.

Формування кадрового потенціалу у цій сфері в умовах Хмельницької обласної спілки споживчих товариств, здійснюється завдяки Хмельницькому кооперативному торговельно-економічному інституту, який функціонує з 1924 р.

Кооперуючи зусилля колективу навчального закладу з підтримкою органів державної влади, Укоопспілкою, Хмельницькою облспоживспілкою, меценатами, навчальний заклад зберіг основні параметри діяльності, одночасно шукаючи шляхи співпраці з іншими ВУЗа-ми, потужно розвиваючись.

У найскладніші роки становлення української державності вдалося зберегти професійні кадри та одночасно наростити науково-педагогічний потенціал, вдосконалити матеріально-технічну базу та забезпечити якість практичної складової підготовки, а головне – поступальне збільшення контингенту студентів.

Репутація ХКТЕІ – це бренд, засвідчений більше ніж 35 тисячами випускників, які успішно працюють у галузях економіки України, фундація та забезпечення наскрізної неперервної ступеневої підготовки фахівців у системі «молодший спеціаліст – бакалавр – магістр», інноваційна форма надання освітніх послуг, що інтегрує фундаментальну науку, навчальний процес і виробництво.

Відомо, що підприємницька діяльність є одним із двигунів економічного зростання держави. В Україні підприємництво завжди пробивало собі дорогу всупереч різним обставинам і режимам. Визначу роль у цих процесах належить ВНЗ.

Ці та інші обставини зумовили актуальність і своєчасність теми дослідження, а також необхідність глибше вивчати процеси не лише розвитку підприємницької діяльності, а й освітньої та передати досвід у цих неординарних умовах і суспільно-правових обставинах нашим студентам, прищеплювати найкращі взірці вміння організації власного бізнесу.

Справді, в сучасних умовах розвиток малого підприємництва в умовах кооперації є одним із найважливіших чинників розв'язання

соціально-економічних проблем регіонів і національної економіки загалом.

Довідка. На початку 2012 р., наприклад у Тернопільській області, здійснювали діяльність понад 4,6 тис. суб'єктів малого підприємництва, що на 6 % більше, ніж минулого року. Кількість підприємницьких структур на 10 тис. чол. населення становить 42 одиниці, а за останній рік вона зросла на 3 одиниці.

У галузевій структурі малих підприємств нашого краю спостерігається процес зменшення питомої ваги малих підприємств, які займаються торгівлею, та переорієнтування їх на інші сфери підприємництва. Знову ж таки на початку 2008 року в гуртовій та роздрібній торгівлі було зосереджено близько 27 % малих підприємств області, що на 3,4 % менше, ніж у попередніх роках, що вимагає відповідного реагування координуючими органами державної влади.

Минулого року спостерігалася тенденція до зростання зайнятих у малому підприємстві, чисельність яких на початок 2009 року становила близько 37,8 тис. чол., що на 5,5 % більше, ніж попереднього року. Крім того, у 2008 році в області працювало також понад 32,7 тис. підприємців – фізичних осіб. Слід відзначити, що протягом останніх трьох років майже половина підприємців обрала спрощену систему оподаткування, а це дало змогу полегшити їхню роботу у взаємовідносинах з бюджетом.

Загалом, суб'єкти малого підприємництва забезпечують близько четвертої частини бюджетних надходжень. Від їх діяльності, наприклад, 2009 р. до зведеного бюджету надійшло більше 200,0 млн грн, що на 50,0 % перевищує відповідний показник попереднього року [5].

Вчені вищезгаданих ВНЗ, як кажуть, тримають руку на пульсі всіх підприємницьких процесів і багато роблять для пропаганди підприємницької діяльності. В засобах масової інформації викладачі ВУЗів систематично друкують свої наукові дослідження, пропозиції тощо.

У підприємницькій діяльності є необхідність законодавчого і нормативного регламентування економічної та фінансово-господарської діяльності. В свою чергу, через ці обставини необхідно здійснювати відпо-

відні адаптаційно-трансформаційні розробки, над чим ефективно нині співпрацюють із провідними ученими України, в тому числі і Тернопільським національним технічним університетом і Хмельницьким кооперативним торговельно-економічним інститутом, між яким налагоджено плідну співпрацю.

Для цього використовується відповідна матеріально-технічна база, навчально-методичне підґрунтя з організації навчального процесу та ін. Заклади йдуть у фарватері успішного використання новітніх методів навчання, інформаційних технологій, інтерактивного спілкування тощо. Потрібно відзначити, що між закладами не існує конкурентної боротьби – немає необхідного ґрунту, на якому мали б засіватись творчі ідеї. Їх проростання і вирощування в свою чергу мали б створити ринок інновацій на якому і повинні відбуватись наукові турніри. В Україні поки що ринок інновацій не сформовано, проте ми вже працюємо над цією проблемою, ввівши довільний навчальний курс і підготувавши навчальний посібник «Ринок інновацій в Україні». Наша діяльність потрібна для професійного, грамотного та цивілізованого входження у європейське ринкове середовище.

За даними міжнародних інституцій з вивчення рейтингів у сфері інноваційно-підприємницької діяльності, Україна посідає 176 місце за можливостями організації власної справи та бізнесу [7].

Покликання навчальних закладів – активно сприяти не лише підготовці високоякісних кадрів, а й удосконаленню господарських механізмів, розробці законодавчої і нормативної бази підприємницької діяльності для того, щоб за найкоротший термін цей розрив довести до рівня цивілізованих європейських держав.

Доцільність такого кроку виправдовують швидкі темпи розвитку підприємництва і нестача власне сучасних проєвропейських спеціалістів, які б могли ефективно керувати підприємствами, організувати якісне виробництво в ринкових умовах, розвивати бізнес, ринкову інфраструктуру.

Основне завдання на сучасному етапі – підготовка фахівців для управління підприєм-

ствами й організаціями різних форм власності в ринковій економіці, надання допомоги в організації підприємницької діяльності тощо. Звичайно, програми курсів для студентів розробляють з найактуальніших дисциплін відповідно до вимог часу.

Студентський контингент формується з абітурієнтів із населених пунктів багатьох регіонів України. Заняття проводять висококваліфіковані фахівці з науковими ступенями доктора і кандидата наук і досвідом роботи в бізнесових структурах. Базою практики служать провідні підприємства області, інших регіонів України.

Станом на початок 2013 р. суб'єктам господарювання за участі вчених ВНЗ надано тисячі консультацій і надано допомогу в оформленні 3000 документів дозвільного характеру.

Шляхи і засоби передачі студентам знань, що практикують, відображено на рис. 1.

Враховуючи виняткові підприємницько-рекреаційні можливості областей у співпраці із зацікавленими управліннями та службами облдержадміністрацій, органів місцевого самоврядування, туристичними формуваннями всеукраїнського значення підготовлено Міжнародну науково-практичну конференцію з цієї проблематики, видано фундаментальну книгу: «Туризм України: організаційно-економічні механізми становлення» та ін.

Важливу роль у цих процесах відіграє використання у навчанні сучасних мультимедійних засобів. Проте засвоєння матеріалу відбувається ефективніше, коли є ієрархічність у досягненні знань. Власне, з цих міркувань у ВУЗах створено музеї. Потрібно сказати, що на минулому досвіді можна багато чого навчитись. Відомо, що музей – це не лише заклад, у якому повинна зберігатися пам'ять про минуле, це засіб наочного його відтворення, це можливість побачити його позитивні й негативні прояви і сторони. Музей на підприємстві, організації, установ – це заклад, який свідчить про те, що підприємство, організація, установа заради майбутнього хоче запам'ятати минуле.

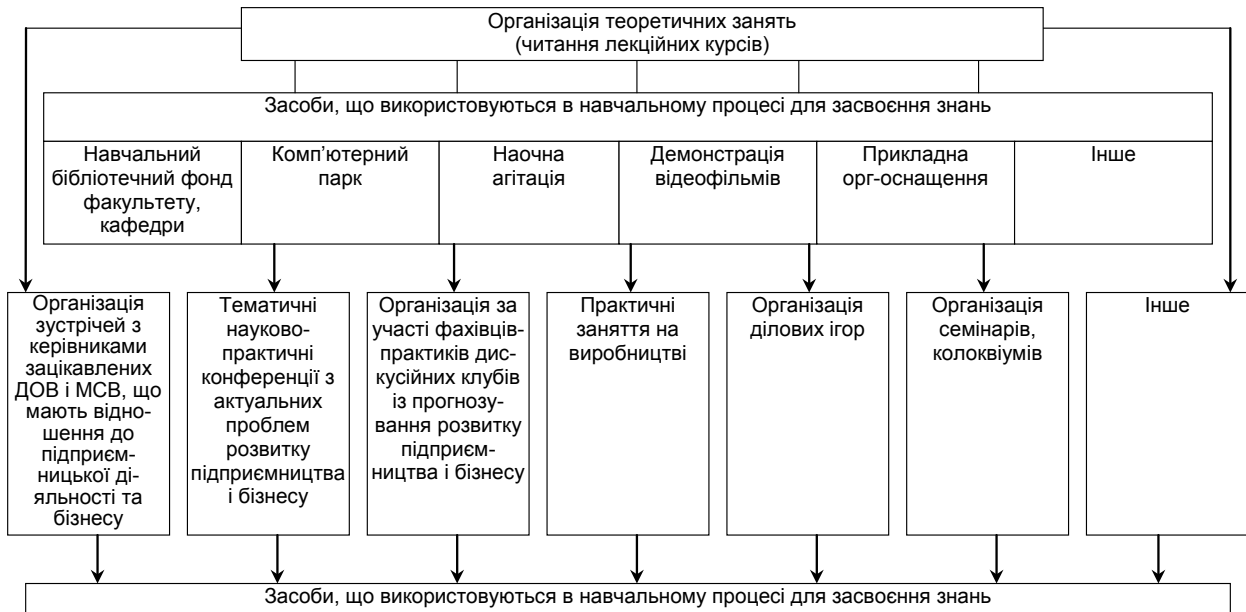

Рис. 1. Шляхи і засоби передачі студентам знань, що практикує кафедра менеджменту інноваційної діяльності та підприємництва

ЛІТЕРАТУРА

- Фінніков Т. Загальний огляд системи вищої освіти України [Електронний ресурс] / Т. Фінніков. – Режим доступу: www.irf.ua/.../programs_edu_ep_333_ua_h. – Назва з екрана.
Finniko T. Zagalnyi oglyad sistemi vischoyi osviti Ukrayini [Elektronniy resurs] / T Finnikov. – Rezhim dostupu: www.irf.ua/.../programs_edu_ep_333_ua_h. – Nazva z ekrana.
- Кількість вищих навчальних закладів в Україні в 2010 р. скоротилося в порівнянні з 2009 р. на 1 % – з 861 до 854 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroosvita.net/?category=1&id=952>. – Назва з екрана.
Kilkist vischih navchalnih zakladiv v Ukrayini v 2010 r. skorotilosya v porivnyanni z 200 r. na 1 % – z 861 do 854 [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://euroosvita.net/?category=1&id=952>. – Nazva z ekrana.
- Бажал А. Статистика [Електронний ресурс] / А. Бажал // «Дзеркало тижня». – 30 грудня 2010. – № 49. – Режим доступу: <http://dt.ua/ARCHIVE/statistika-61800.html>. – Назва з екрана.
Bazhal A. Statistika [Elektronniy resurs] / A. Bazhal // «Dzerkalo tizhnya». – 30 grudnya 2010. – № 49. – Rezhim dostupu: <http://dt.ua/ARCHIVE/statistika-61800.html>. – Nazva z ekrana.
- Делягин М. Информационная революция, глобализация и кризис мировой экономики / М. Делягин // Проблемы теории и практики управления. – 2001. – № 1. – С. 18–23.
Delyagin M. Informatsionnaya revolyutsiya, globalizatsiya i krizis mirovoy ekonomiki / M. Delyagin // Problemyi teorii i praktiki upravleniya. – 2001. – № 1. – S. 18–23.
- Андрушків Б. Маргіналізація і глобальні небезпеки економіки / Б. Андрушків, І. Романська // Матеріали тези 15-ої наукової конференції Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, 14–15 грудня 2011 р. – Тернопіль : ТНТУ, 2011. – С. 247.
Andrushkiv B. Marginalizatsiya i globalni nebezpeki ekonomiki / B. Andrushkiv, I. Romanska // Materiali tezi 15-oyi naukovoyi konferentsiyi Ternopil'skogo natsionalnogo tehničnogo universitetu imeni Ivana Pulyuya, 14–15 grudnya 2011 r. – Ternopil : TNTU, 2011. – S. 247.
- Яркова Н. І. Проблеми державного фінансування вищої освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irf.ua/.../programs_edu_ep_333_ua_h. – Назва з екрана.

- ресурс] / Н. І. Яркова, О. В. Веретенникова, А. В. Бондаренко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/4_SWMN_2010/Economics/57511.doc.htm. – Назва з екрана.
- Yarkova N. I. Problemi derzhavnogo finansuvannya vischoyi osviti v Ukraini [Elektronniy resurs] / N. I. Yarkova, O. V. Veretennikova, A. V. Bondarenko. – Rezhim dostupu: http://www.rusnauka.com/4_SWMN_2010/Economics/57511.doc.htm. – Nazva z ekrana.
7. Гельман В. М. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні [Електронний ресурс] / В. М. Гельман. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/345365.html>. – Назва з екрана.
- Gelman V. M. Finansove zabezpechennya vischoyi osviti v Ukraini [Elektronniy resurs] / V. M. Gelman. – Rezhim dostupu: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/345365.html>. – Nazva z ekrana.
8. Ніценко А. О. Оптимізація управління освітою у вищих навчальних закладах із застосуванням інформаційних технологій [Електронний ресурс] / А. О. Ніценко. – Режим доступу: <http://www.library.uipa.kharkov.ua/> – Назва з екрана.
- Nitsenko A. O. Optimizatsiya upravlinnya osvitoyu u vischih navchalnih zakladah iz zastosuvannyam informatsiynih tehnologiy [Elektronniy resurs] / A. O. Nitsenko. – Rezhim dostupu: <http://www.library.uipa.kharkov.ua/> – Nazva z ekrana.
9. Андрущенко В. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики / В. Андрущенко, В. Войтов О. Локшина та ін. – Київ : К.І.С., 2003. – 296 с.
- Andruschenko V. Strategiya reformuvannya osviti v Ukraini: rekomendatsiyi z osvitnoyi politiki /
- V. Andruschenko, V. Voytov O. Lokshina ta in. – Kiyiv : K.I.S., 2003. – 296 s.
10. Кійко О. Проблеми вищої технічної освіти в Україні [Електронний ресурс] / О. Кійко. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/articles/135.html>. – Назва з екрана.
- Kiyko O. Problemi vischoyi tehnichnoyi osviti v Ukraini [Elektronniy resurs] / O. Kiyko. – Rezhim dostupu: <http://www.osvita.org.ua/articles/135.html>. – Nazva z ekrana.
11. Рейтинг вищих навчальних закладів України за показниками наукометричної бази даних Scopus станом на 30.09.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/rating/ratings_uni/index.html. – Назва з екрана.
- Reyting vischih navchalnih zakladiv Ukraini za pokaznikami naukometrichnoyi bazi danih Scopus stanom na 30.09.2011 [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.nbu.gov.ua/rating/ratings_uni/index.html. – Nazva z ekrana.
12. Андрушків Б. М. Основи менеджменту: методологічні положення та прикладні механізми: підручник для студентів та викладачів економічних спеціальностей вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, системи підвищення кваліфікації / Андрушків Б. М., Кузьмін О. Є. – Тернопіль : Лілея, 1997. – 292 с.
- Andrushkiv B. M. Osnovi menedzhmentu: metodologichni polozhennya ta prikladni mehanizmi: pidruchnik dlya studentiv ta викладачів економічних spetsialnostey vischih i serednih spetsialnih navchalnih zakladiv, sistemi pidvischennya kvalifikatsiyi / Andrushkiv B. M., Kuzmin O. E. – Ternopil : Lileya, 1997. – 292 s.

Б. М. Андрушків, доктор економічних наук (Тернопольський національний технічний університет ім. Івана Пулюя); **Л. М. Коваль**, кандидат економічних наук (Хмельницький кооперативний торгово-економічний інститут), **Н. Б. Кирич**, доктор економічних наук; **О. Б. Погайдак**, кандидат економічних наук; **Л. М. Мельник**, кандидат економічних наук (Тернопольський національний технічний університет ім. Івана Пулюя). **Об організації міжвузовського співробітництва і інноваційні шляхи розвитку галузевого освіти і науки в Україні.**

Аннотація. В статті на общем фоні розвитку науки і освіти України вивчено міжгалузеві і міжвузівські взаємозв'язки і взаємоотношення розвитку освіти, науки, виробництва в контексті національної економіки (держави). Визначено і сформульовано ідею введення в Україну загальної вищої освіти як передумови формування інноваційних підходів до розвитку професійного і вищої освіти в країні. На цій ґрунті встановлено тенденції цього процесу. Представлено шляхи вирішення проблем розвитку галузевої освіти і науки в Україні.

Ключевые слова: міжвузівська наука, підприємницька діяльність, інноваційні підходи, науково-технічний прогрес, програма, освіта, наука, виробництво, економіка, держава.

B. Andrushkiv, Dc. Econ. Sci. (Ternopil National Technical University of Ivan Pulyuya); **L. Koval**, Cand. Econ. Sci. (Khmelnitsky Cooperative Trade and Economy Institute), **N. Kyrych**, Dc. Econ. Sci.; **O. Pohaidak**, Cand. Econ. Sci.; **L. Melnyk**, Cand. Econ. Sci. (Ternopil National Technical University of Ivan Pulyuya). **Organization Interuniversity cooperation and innovative way of development of branch education and science in Ukraine.**

Summary. In an article on the general background of Science and Education of Ukraine, determined intersectoral and interuniversity relationships and relationship between education, science, production in the context of the national economy (the State). Defined and formulated the idea of introducing in Ukraine the total higher education as a prerequisite for the formation of innovative approaches to the development of vocational and higher education in the state. This has set the trend in this process. The ways of solving the problems of the sector of education and science in Ukraine are presented.

Keywords: Interuniversity science, entrepreneurship, innovative approaches, technological progress, program, education, science and industry, the economy of the state.